JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER
11 päivänä helmikuuta 2003 [1]

Sisällys

I Tosiseikat ..... I - 173

II Menettely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio I - 175

III Oikeudenkäynti yhteisöjen tuomioistuimessa ..... I - 178

IV Muutoksenhaku ..... I - 178

1. Oikeus tutustua asiakirja-aineistoon ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen määräämät prosessinjohtotoimet ..... I - 179

A Asianosaisten lausumat ..... I - 179

1) Ensimmäinen valitusperuste (osittain) ..... I - 179

2) Toinen valitusperuste ..... I - 180

3) Kolmas valitusperuste ..... I - 180

a) 4 kohta ..... I - 180

b) 5 kohta ..... I - 181

4) Neljännen valitusperusteen 8 kohta ..... I - 181

B Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toimivalta määrätä prosessinjohtotoimista ..... I - 181

C Todistustaakkaa ei ole perusteettomasti käännetty ..... I - 187

D Asioissa Solvay vastaan komissio ja ICI vastaan komissio annettuja ensimmäisen oikeusasteen tuomioita koskevien perustelujen riittävyys .. I - 190

2. Erityinen asiakirja, johon tutustuminen evättiin hallinnollisessa menettelyssä: Toscanon muistio (ensimmäinen valitusperuste osittain ja kolmannen valitusperusteen 8 kohta) ..... I - 190

A Asianosaisten lausumat ..... I - 190

B Yksinomaan tosiseikkoja koskeva erimielisyys ..... I - 191

1 — Alkuperäinen kieli: espanja.

3. Tiettyjen asiakirjatodisteiden merkityksen arviointi ..... I - 191

A Kalogeropoulosin lausuma (kolmannen valitusperusteen 6 kohta ja neljännen valitusperusteen 1 kohta) ..... I - 191

1) Asianosaisten lausumat ..... I - 191

2) Jälleen todisteiden arviointia koskeva väite ..... I - 192

3) Valitusperusteen perusteettomuus ..... I - 193

4) Perustelujen riittävyys ..... I - 193

B Blue Circlen muistio ja lisätietoja Kalogeropoulosin lausumasta (kolmannen valitusperusteen 7 kohta ja neljännen valitusperusteen 5 kohta) ... I - 194

1) Asianosaisten lausumat ..... I - 194

2) Peruste, joka on tutkittava... ..... I - 195

3) ...mutta joka on perusteeton ..... I - 195

4) Riittävän perusteltu vastaus ..... I - 196

C Braz de Oliveiran kutsu 14.1.1983 pidettyyn kokoukseen (neljännen valitusperusteen 6 kohta) ..... I - 197

1) Asianosaisten lausumat ..... I - 197

2) Jälleen väite, jonka tutkittavaksi ottamisen edellytykset puuttuvat ja joka on perusteeton ..... I - 197

4. Sakko ..... I - 198

A Kolmannen valitusperusteen 13 kohta ..... I - 198

B Neljännen valitusperusteen 4 kohta ..... I - 199

C Kolmannen valitusperusteen 14 kohdan kolmas väite ..... I - 199

D Perusteet, joita komissio on käyttänyt sakkoja määrätessään ..... I - 200

E Suhteellisuusperiaatteen noudattaminen ..... I - 204

V Oikeudenkäyntikulut ..... I - 207

VI Ratkaisuehdotus ..... I - 207

1. Irish Cement Limited (jäljempänä Irish) on hakenut muutosta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun neljännen jaoston asiassa Cimenteries CBR ym. vastaan komissio 15.3.2000 antamaan tuomioon. [2]

I Tosiseikat

2. Valituksenalaisesta tuomiosta ilmenevät seuraavat tämän muutoksenhaun kannalta oleelliset tosiseikat:

— Komissio teki 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan, joista on muutettuina tullut EY 81 ja EY 82 artikla, ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; jäljempänä asetus N:o 17) [3] 14 artiklan 2 ja 3 kohdan nojalla huhtikuusta heinäkuuhun 1990 tutkimuksia eurooppalaisten sementintuottajien ja alan järjestöjen tiloissa. Näiden tutkimusten perusteella komissio päätti 12.11.1991 aloittaa hallinnollisen menettelyn [4] muun muassa Irishia vastaan. [5]

— Komissio toimitti 25.11.1991 väitetiedoksiannon 76:lle menettelyn kohteena olleelle yritykselle ja yritysten yhteenliittymälle, ja Irishilla oli tilaisuus esittää siitä kirjallisia huomautuksia ja myöhemmin suullisia huomautuksia kuulemistilaisuuksissa, jotka järjestettiin 1.3. ja 1.4.1993 välisenä aikana. [6]

— Väitetiedoksiannon tekstiä, joka sisältyi yhteen asiakirjaan, ei annettu kaikilta osin tiedoksi yrityksille ja yritysten yhteenliittymille. Jokaiselle vastaanottajalle toimitettiin täydellinen sisällysluettelo väitetiedoksiannosta ja luettelo kaikista asiakirjoista, joista ilmoitettiin, mihin niillä oli oikeus tutustua. Eräät asianomaisista adressaateista vaativat komissiota toimittamaan niille lähetetystä väitetiedoksiannon versiosta puuttuvat luvut ja antamaan niille mahdollisuuden tutustua kaikkiin asiakirja-aineistoon sisältyviin asiakirjoihin sisäisiä ja luottamuksellisia asiakirjoja lukuun ottamatta. Komissio kieltäytyi noudattamasta tätä vaatimusta. [7]

— Komissio katsoi 30.11.1994 tekemässään päätöksessä 94/815/EY (jäljempänä päätös) [8] Irishin olevan vastuussa

2 — Yhdistetyt asiat T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, Cimenteries CBR ym. v. komissio, tuomio 15.3.2000 (Kok. 2000, s. II-491).

3 — EYVL 1962, 13, s. 204.

4 — Asia IV/33.126 ja 33.322 — Sementti.

5 — Tuomion 2 ja 3 kohta.

6 — Tuomion 3, 9 ja 12 kohta.

7 — Tuomion 4–6 kohta.

8 — EYVL L 343, s. 1.

seuraavista kilpailunvastaisista menettelytavoista, jotka kaikki olivat ristiriidassa EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan kanssa: [9]

1) Osallistuminen 14.1.1983 alkaen sopimukseen, jonka tavoitteena oli varmistaa kotimarkkinoiden rauhoittaminen ja säännellä maasta toiseen suuntautuvia sementtitoimituksia (1 artikla). Tätä kutsutaan jäljempänä nimellä Cembureau-sopimus.

2) Osallistuminen 14.1.1983 ja 14.4.1986 välisenä aikana Cembureau — Association européenne du cimentin (jäljempänä Cembureau) valtuuskuntien johtajien ja hallituksen kokouksissa hintatietojen vaihtamista koskeviin sopimuksiin, joilla pyrittiin helpottamaan päätöksen 1 artiklassa tarkoitetun sopimuksen täytäntöönpanoa (2 artiklan 1 kohta).

3) Osallistuminen 1.1.1984 ja 31.12.1988 välisenä aikana samassa tarkoituksessa toteutettuihin yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joiden yhteydessä vaihdettiin tietoja:

a) belgialaisten ja alankomaalaisten tuottajien kuorma-autoilla suorittamien sementtitoimitusten vähimmäishinnoista sekä luxemburgilaisen tuottajan hinnoista alennuksineen;

b) tanskalaisten ja irlantilaisten tuottajien yrityskohtaisista hinnastoista, Kreikassa, Italiassa ja Portugalissa voimassa olevista alan hinnastoista sekä Saksassa, Ranskassa, Espanjassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa sovelletuista keskimääräisistä hinnoista (2 artiklan 2 kohta).

4) Osallistuminen 28.5.1986 alkaen Cembureau Task Forcen tai European Task Forcen perustamisesta tehtyyn sopimukseen (4 artiklan 1 kohta).

5) Osallistuminen 17.6.1986 ja 15.3.1987 välisenä aikana yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joiden tavoitteena oli italialaisen yrityksen Calcestruzzin poistaminen kreikkalaisten tuottajien ja erityisesti Titan Cement Company, S.A.:n asiakkaiden joukosta (4 artiklan 3 kohdan a alakohta).

9 — Tuomion 22 kohta.

6) Osallistuminen European Cement Export Committeen välityksellä 14.3.1984 ja 22.9.1989 välisenä aikana yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joka koski tietojenvaihtoa kysynnästä ja tarjonnasta kolmansissa tuojamaissa, vientihinnoista, tuonnista jäsenvaltioihin ja kysynnästä ja tarjonnasta kotimarkkinoilla ja jolla pyrittiin estämään kilpailijoiden pääsy eri kansallisille markkinoille yhteisössä (5 artikla).

— Komissio määräsi Irishin lopettamaan mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset ja olemaan vastedes tekemättä sopimuksia ja noudattamatta kilpailunvastaisia yhdenmukaistettuja menettelytapoja tavallisen sementin markkinoilla ja valkosementtimarkkinoilla toimiessaan (8 artikla) ja vahvisti sille 3 524 000 ecun suuruisen sakon, jolle oli suoritettava korkoa kolmeksi kuukaudeksi päätöksen tiedoksiantamisesta määrätyn maksuajan päättymisen jälkeiseltä ajalta (9 ja 11 artikla).

3. Irish ei hyväksynyt komission päätöstä vaan riitautti sen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

II Menettely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio

4. Irish vaati kanteessaan päätöksen ja sakon kumoamista tai sakon määrän alentamista. Se vaati joka tapauksessa komission velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

5. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vaati prosessinjohtotoimella, joka annettiin kantajille tiedoksi 19.1. ja 2.2.1996 välisenä aikana, komissiota toimittamaan useita eri asiakirjoja. Komissio noudatti vaatimusta 29.2.1996 toimittamalla seuraavat asiakirjat [10]

1) väitetiedoksiannon sellaisena kuin se oli annettu tiedoksi kullekin hallinnollisen menettelyn kohteena olleelle yritykselle, jotka olivat nyttemmin kantajina

2) kunkin asianosaisen kuulemisesta tehdyn pöytäkirjan

3) luettelon kaikista asiakirja-aineistoon sisältyneistä asiakirjoista

10 — Ks. valituksenalaisen tuomion 163 kohta luettuna yhdessä 5 ja 95 kohdan kanssa.

4) laatikon, johon sisältyivät kaikki asiakirjat, joihin komissio oli perustanut väitetiedoksiantoon sisältyneet tosiseikkoja koskeneet päätelmänsä ja

5) komission ja kantajina olleiden yritysten välisen hallinnollisen menettelyn aikaisen kirjeenvaihdon.

6. Muut kaksi prosessinjohtotoimea annettiin tiedoksi asianosaisille 2.10.1996 sekä 18. ja 19.6.1987. Niillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin antoi tarkat määräykset siitä, että kantajat saisivat tilaisuuden tutustua kaikkiin asiakirja-aineiston alkuperäisiin asiakirjoihin lukuun ottamatta niitä, joihin sisältyisi liikesalaisuuksia tai muita luottamuksellisia tietoja, ja komission sisäisiä asiakirjoja. [11]

7. Sen jälkeen kun kantajina olleille yrityksille ja yritysten yhteenliittymille oli esitetty asiakirja-aineisto kokonaisuudessaan, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti niitä toimittamaan lyhyen kirjelmän, jossa yksilöitäisiin tarkasti kaikki ne asiakirjat, joihin niille ei ollut annettu tutustumisoikeutta hallinnollisen menettelyn aikana ja joista tietämättömyys oli saattanut heikentää niiden puolustautumista, ja selitettäisiin syyt, joiden vuoksi kyseisessä hallinnollisessa menettelyssä olisi niiden mielestä voitu päätyä eri lopputulokseen, jos niillä olisi ollut mahdollisuus tutustua niihin. Kirjelmään piti liittää jäljennös kustakin tutkitusta asiakirjasta. Kantajat toimittivat kirjelmänsä yhtä lukuun ottamatta. [12] Komissio vastasi niihin kaikkiin. [13]

8. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hyväksyi valituksenalaisessa tuomiossa Irishin kanteen osittain ja totesi seuraavaa:

"— päätöksen 94/815/EY 1 artikla kumotaan siltä osin kuin siinä katsotaan kantajan osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen 31.12.1988 jälkeen;

— päätöksen 94/815/EY 2 artiklan 1 kohta kumotaan siltä osin kuin siinä todetaan Cembureau – Association européenne du cimentin hallituksen kokouksissa syntyneen hintatietojen vaihtoa koskevia sopimuksia ja siltä osin kuin siinä katsotaan kantajan osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen 19.3.1984 jälkeen;

11 — Ks. valituksenalaisen tuomion 164–168 kohta.

12 — Ciments Luxembourgeois S.A.

13 — Tuomion 169 ja 170 kohta.

— päätöksen 94/815/EY 2 artiklan 2 kohta kumotaan kantajan osalta siltä osin kuin siinä todetaan, että Cembureau – Association européenne du cimentin ja sen jäsenten välinen säännöllinen tietojenvaihto on koskenut Belgian ja Alankomaiden hintojen osalta näiden kahden maan tuottajien kuorma-autoilla suorittamien sementtitoimitusten vähimmäishintoja sekä Luxemburgin osalta tämän maan tuottajahintoja alennuksineen;

— päätöksen 94/815/EY 4 artiklan 1 kohta kumotaan siltä osin kuin siinä katsotaan kantajan osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen ennen 9.9.1986 ja 31.5.1987 jälkeen;

— päätöksen 94/815/EY 4 artiklan 3 kohdan a alakohta kumotaan siltä osin kuin siinä katsotaan kantajan osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen ennen 9.9.1986;

— päätöksen 94/815/EY 5 artikla kumotaan kantajan osalta;

— päätöksen 94/815/EY 9 artiklassa kantajalle asetetun sakon määräksi vahvistetaan 2 065 000 euroa;

— kanne hylätään muilta osin;

— kantaja velvoitetaan vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan ja yhdestä kolmanneksesta komission oikeudenkäyntikuluista;

— komissio velvoitetaan vastaamaan kahdesta kolmanneksesta omista oikeudenkäyntikuluistaan.)

9. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toisin sanoen totesi Irishin olevan vastuussa kilpailunvastaisista menettelytavoista, koska se oli osallistunut

1) 14.1.1983 ja 31.12.1988 välisenä aikana Cembureau-sopimukseen, jonka tavoitteena oli varmistaa tavallisen sementin kotimarkkinoiden rauhoittaminen (päätöksen 1 artikla).

2) 14.1.1983 ja 19.3.1984 välisenä aikana tavallista sementtiä koskeneiden hintatietojen satunnaiseen vaihtamiseen (päätöksen 2 artiklan 1 kohta).

3) 1.1.1984 ja 31.12.1988 välisenä aikana säännöllisin väliajoin tietojen vaihtamiseen tanskalaisten ja irlanti-

laisten tuottajien yrityskohtaisista hinnastoista, Kreikassa, Italiassa ja Portugalissa voimassa olevista alan hinnastoista sekä Saksassa, Ranskassa, Espanjassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa sovelletuista keskimääräisistä hinnoista (päätöksen 2 artiklan 2 kohdan b alakohta).

4) 9.9.1986 ja 31.5.1987 välisenä aikana European Task Forcen perustamisesta tehtyyn sopimukseen (päätöksen 4 artiklan 1 kohta).

5) 9.9.1986 ja 15.3.1987 välisenä aikana yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joiden tavoitteena oli Calcestruzzin poistaminen kreikkalaisten tuottajien asiakkaiden joukosta (4 artiklan 3 kohdan a alakohta).

III Oikeudenkäynti yhteisöjen tuomioistuimessa

10. Valituksen jättämisen ja oikeudenkäynnin kirjallisen vaiheen jälkeen yhteisöjen tuomioistuin käytti sille työjärjestyksen 119 artiklassa [14] annettua mahdollisuutta ja hylkäsi kolmannen valitusperusteen 1, 2, 3, 9, 10, 11 ja 12 kohdan sekä osittain 14 kohdan ja neljännen valitusperusteen 2, 3 ja 7 kohdan 5.6.2002 antamallaan perustellulla määräyksellä.

11. Muiden valitusperusteiden osalta järjestettiin 4.7.2002 suullinen käsittely samaan aikaan kuin kuuden muun valituksen osalta, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomiosta on tehty. Suulliseen käsittelyyn osallistuivat valittajina olevat yritykset ja komissio.

IV Muutoksenhaku

12. Irish vaatii yhteisöjen tuomioistuinta kumoamaan valituksenalaisen tuomion kokonaisuudessaan sitä koskevilta osin, koska päätös on siinä pysytetty ainakin osittain voimassa. Mikäli näin ei menetellä, se vaatii toissijaisesti päätöksen toteamista mitättömäksi tai edelleen toissijaisesti sakon määrän alentamista. Lisäksi se vaatii komission velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

13. Edellä mainittuja vaatimuksia perustellakseen Irish on esittänyt neljä valitusperustetta, joista osa on tosin moniosaisia. Kuten edellä on todettu, kolmannen valitusperusteen 1, 2, 3, 9, 10, 11 ja 12 kohta sekä osittain 14 kohta ja neljännen valitusperusteen 2, 3 ja 7 kohta on jätetty tutkimatta.

14 — Konsolidoitu teksti julkaistu EYVL:ssä C 34, 1.2.2001, s. 1.

14. Seuraavassa esitetään Irishin valitusperusteet ja komission antama vastaus, joita käsittelen yksityiskohtaisesti omaa ratkaisuehdotustani perustellakseni.

1. *Oikeus tutustua asiakirja-aineistoon ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen määräämät prosessinjohtotoimet*

A Asianosaisten lausumat

1) Ensimmäinen valitusperuste (osittain)

15. Irish väittää, että kun komissio on tehdessään päätöksen rikkonut perustavanlaatuisia prosessisääntöjä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on toimivaltainen kumoamaan sen, mutta se ei saa pyrkiä korjaamaan jälkikäteen komission tekemiä virheitä. Sillä, joka on hallinnollisen menettelyn kohteena, on oikeus siihen, että menettelyä noudatetaan oikeudenmukaisella tavalla sen kaikissa vaiheissa, eikä pidä olettaa, että mikäli menettely olisi sujunut asianmukaisessa muodossa, lopputulos olisi ollut sama.

16. Valittajana oleva yritys pitää asianmukaisena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käyttämää ensimmäistä arviointiperustetta eli sitä, että mikäli asiakirja, jota ei ole esitetty hallinnollisessa menettelyssä, ei liity objektiivisesti millään tavoin päätöksessä todettuihin tosiseikkoihin, menettelyssä ei olisi päädytty toiseen lopputulokseen, vaikka se olisi ollut asianosaisten käytettävissä. Toinen valituksenalaisessa tuomiossa käytetyistä perusteista on sen mielestä kuitenkin perusteeton. Kun evätyn asiakirjan ja todettujen tosiseikkojen välillä on objektiivinen yhteys, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella ei ole toimivaltaa arvioida, olisiko ollut olemassa edes pieni mahdollisuus siihen, että hallinnollisessa menettelyssä olisi voitu päätyä eri lopputulokseen, jos kantajat olisivat saaneet tutustua asiakirjaan.

17. Komission mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole korjannut taannehtivasti menettelyvirheitä. Se on yksinomaan selvittänyt, oliko kantajien puolustautumismahdollisuuksia todellisuudessa heikennetty niiden väittämällä tavalla ja miten puolustautumisoikeuksia oli loukattu. Oli mahdotonta yksilöidä etukäteen, olisivatko asiakirjat, joihin tutustuminen oli niiltä evätty, voineet vaikuttaa menettelyn lopputulokseen,[15] mistä syystä tuomioistuin antoi yrityksille ja yritysten yhteenliittymille tilaisuuden tutustua koko asiakirja-aineistoon, jotta nämä voisivat yksilöidä

15 — Komission mielestä nyt käsiteltävä tilanne eroaa tilanteesta, joka oli asiassa T-30/91, Solvay v. komissio, 29.6.1995 annetun tuomion (Kok. 1995, s. II-1775) ja asiassa T-36/91, ICI v. komissio, 29.6.1995 annetun tuomion (Kok. 1995, s. II-1847) kohteena ja jonka osalta katsottiin, että tietyt asiakirjat, joihin tutustuminen oli evätty, olivat sen luonteisia, että ne olivat merkityksellisiä, koska niiden perusteella tosiseikkoja voitiin tulkita toisin. Samana päivänä asiassa T-37/91, ICI v. komissio, antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. II-1901) se katsoi, että asianomaisilla asiakirjoilla ei ollut merkitystä asian kannalta eikä niistä olisi ollut mitään hyötyä kantajalle.

asiakirjat, jotka olisivat olleet niille hyödyllisiä ja joiden salassa pitäminen oli vaikuttanut kielteisesti niiden puolustautumisoikeuksiin.

18. Komissio jatkaa vielä, että Irishin väitteen takana oleva näkemys on se, että se, että tilaisuus tutustua tiettyihin asiakirjoihin evätään, on menettelyvirhe, joka väistämättä johtaa lopullisen päätöksen kumoamiseen. Tämä näkemys on oikeuskäytännön ja yleisten oikeusperiaatteiden vastainen.

2) Toinen valitusperuste

19. Tässä perusteessa Irish toistaa ensimmäisen perusteensa yhteydessä esittämänsä perustelut. Komissio väittää, että valittaja ainoastaan toistaa sen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ollut toimivaltainen järjestämään tilaisuutta tutustua asiakirja-aineistoon siinä yhteydessä kuin se näin menetteli, miltä osin se viittaa ensimmäiseen valitusperusteeseen antamaansa vastaukseen.

3) Kolmas valitusperuste

a) 4 kohta

20. Irish täsmentää, että valituksenalaisessa tuomiossa [16] on hyväksytty komission perustelu, jonka mukaan sillä ei ollut velvollisuutta ottaa huomioon todisteita, jotka koskivat kokouksiin liittynyttä taloudellista asiayhteyttä, eikä asiakirjoja, joihin vedottiin todisteina vaihtoehtoisten tulkintojen tueksi; se on kuitenkin hylännyt sen päätelmän, jonka mukaan silloin kun on olemassa erityisiä todisteita, joita voidaan tulkita eri tavoin, komission on tarkasteltava niitä taloudellisen asiayhteyden ja täydentävien asiakirjojen valossa. Kun komissio ei tehnyt tällaista arviointia, se toimi epäoikeudenmukaisesti ja rikkoi yhteisön oikeutta kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinkin hyväksyessään tämän menettelytavan.

21. Komissio selittää, että vastapuolen väite on yksinkertaistus ja äärimmäisen abstrakti, ja siinä sekoitetaan toisiinsa kaksi hyvin erilaista käsitettä: todistuskeinojen oikeudellinen luokittelu ja niiden arviointi. Komissio käytti kilpailusääntöjen rikkomiset todetessaan asiakirjoja, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin piti suorina todisteina, mistä syystä taloudellisilla realiteeteilla, jotka saattaisivat antaa vaihtoehtoisen selityksen tosiseikoille, ei ole merkitystä. Valituksenalaisessa tuomiossa on arvioitu näitä todisteita ja tutkittu ja hylätty perustelut, joita eri kantajat esittivät vastustaessaan tapaa, jolla niitä oli tulkittu. Komission mielestä peruste on jätettävä tutkimatta, koska Irish pyrkii kyseenalaistamaan tavan, jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut todisteita.

16 — Tuomion 263, 264, 1243 ja 1251 kohta.

b) 5 kohta

22. Valittaja väittää muutoksenhaussaan, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen soveltama peruste vie siltä mahdollisuuden käyttää puolustautumisoikeuksiaan, kun komissio vetoaa erityisiin asiakirjatodisteisiin osoittaakseen kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaolon.

23. Komissio vastaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole pelkästään hyväksynyt sitä, että koska päätöksessä nojauduttiin suoriin ja erityisiin asiakirjatodisteisiin, ei olisi ollut tarpeen tutkia hallinnollisen menettelyn kohteena olleiden yritysten tarjoamia vaihtoehtoisia selityksiä tosiseikoille; se on myös tutkinut ja hylännyt perustelut, joita esitettiin niiden tosiseikkojen kyseenalaistamiseksi, joita komissio oli johtanut kyseisistä todisteista. Tämän osoittamiseksi riittää, kun luetaan Irishin osalta tuomion 1244–1251 kohta. Se lisää, että tämä valittajan perustelujen kohta vaikuttaa niin epämääräiseltä, että siihen on vaikeaa vastata, ja että sen tutkittavaksi ottamisen edellytykset eivät täyty, koska siinä pyydetään yhteisöjen tuomioistuinta myös tarkistamaan ensimmäisessä oikeusasteessa tosiseikoista tehtyjä arviointeja.

4) Neljännen valitusperusteen 8 kohta

24. Irish arvostelee tässä valitusperusteessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta vastauksesta, jonka tämä on antanut valittajan vedotessa sen asiassa Solvay v. komissio [17] ja asiassa ICI v. komissio [18] 29.6.1995 antamiin tuomioihin ja jota se pitää riittämättömänä. Se ero, joka valituksenalaisessa tuomiossa tehdään näiden kahden asian ja nyt käsiteltävän asian välille on sen mielestä ilmeisen virheellinen, koska tilanne on sama kaikissa tapauksissa.

25. Komission mielestä valittaja ei vetoa perustelujen puutteellisuuteen vaan siinä selkeästi ollaan eri mieltä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kanssa erityisesti sen tosiseikoista tekemästä arvioinnista, mistä syystä perustetta ei voida tutkia. Se lisää, että peruste on myös ilmeisen perusteeton.

B Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toimivalta määrätä prosessinjohtotoimista

26. Irish esittää tilaisuudesta tutustua asiakirja-aineistoon kolme hyvin erilaista kysymystä. Ensimmäinen, joka on abstraktein ja tärkein ja johon liittyvät kaksi ensimmäistä valitusperustetta, koskee prosessinjohtotoi-

17 — Mainittu alaviitteessä 15.
18 — Asia T-36/91; mainittu alaviitteessä 15.

mien lainmukaisuutta ja erityisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toimivaltaa määrätä niistä ja ratkaista asia niiden tuloksen valossa.

27. Toinen kysymys, jota käsitellään kolmannen valitusperusteen 4 ja 5 kohdassa, koskee väitettyä todistustaakan kääntämistä, joka liittyy kantaan, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oletetaan omaksuneen suorista ja erityisistä asiakirjatodisteista.

28. Lopuksi Irish väittää neljännen valitusperusteen 8 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehneen epäasianmukaisia päätelmiä katsoessaan nyt käsiteltävän asian poikkeavan edellä mainituista asioista Solvay vastaan komissio ja ICI vastaan komissio.

29. Kyetäkseen antamaan ratkaisun väitteisiin, jotka koskivat hallinnollisen menettelyn sääntöjenmukaisuutta, ja mahdollisesti korjaamaan oikeuksien loukkaamiset, jotka aiheutuivat siitä, että tilaisuus tutustua tiettyihin asiakirjoihin oli evätty, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kehotti komissiota toimittamaan täydellisen asiakirja-aineiston ja asettamaan sen asianosaisten saataville,[19] jotta nämä yksilöisivät ne asiakirjat, joihin niillä ei ollut tilaisuutta tutustua asian tutkintavaiheen aikana ja selittäisivät syyt, joiden vuoksi menettelyssä olisi voitu päätyä eri lopputulokseen, mikäli asianosaisilla olisi ollut tilaisuus tutustua niihin.

30. Tuomiossa on tutkittu asianosaisten ilmoittamat asiakirjat ja esitetyt huomautukset, ja Irishin osalta asia on ratkaistu siten kuin tuomion tuomiolauselman 29 kohdassa ja tämän ratkaisuehdotuksen 8 kohdassa on todettu. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on suorittanut tehtävänsä soveltamalla seuraavaa periaatetta: kantajien puolustautumisoikeuksia olisi loukattu, jos olisi ollut olemassa pienikin mahdollisuus siitä, että hallinnollisessa menettelyssä olisi voitu päätyä eri lopputulokseen, jos kantajat olisivat voineet vedota asiakirjaan, joihin tutustuminen oli niiltä evätty.[20]

31. Irish kyseenalaistaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tekemän työn ja väittää lähinnä, että kun oli todettu, että hallinnollisessa menettelyssä ei ollut annettu tilaisuutta tutustua koko asiakirja-aineistoon, sen olisi pitänyt tyytyä kumoamaan päätös, koska sillä ei ollut toimivaltaa arvioida tapaa, jolla asiakirjat, jotka oli pidetty salassa hallinnollisessa menettelyssä ja tuotu esiin oikeudenkäynnissä, olisivat

19 — Lukuun ottamatta niitä asiakirjoja, joihin sisältyi liikesalaisuuksia ja muita luottamuksellisia tietoja, sekä komission sisäisiä asiakirjoja.

20 — Ks. tuomion 241 kohta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin erottaa toisistaan ne asiakirjat, jotka eivät ole objektiivisessa yhteydessä minkään kantajaa vastaan esitetyn väitteen kanssa ja jotka se heti hylkää, ja asiakirjat, jotka ovat tällaisessa yhteydessä, jolloin on tutkittava, olisivatko niihin sisältyneet tiedot voineet johtaa eri lopputulokseen.

voineet johtaa hallinnollisessa menettelyssä eri lopputulokseen. Koska se ei ole menetellyt näin, se on unohtanut asemansa, joka ei ole sama kuin komission, ja on jättänyt ajan kulumisen vaikutukset huomiotta. Kuten voidaan arvioida, Irish kiistanalaistaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisessa tuomiossa tekemän työn pohjiaan myöten.

32. Menettely, jossa todetaan EY 81 ja EY 82 kohdan rikkominen, on luonteeltaan vahvistava. Sen lisäksi että sillä pyritään lopettamaan kilpailunvastaiset menettelytavat, siinä vahvistetaan rangaistukset niihin johtaneista toimenpiteistä, ja komissiolle annetaan valta määrätä tekijöille rahamääräisiä seuraamuksia. Tässä yhteydessä komissiolla on laajat valtuudet tehdä tarkastuksia ja tutkia asiaa, mutta juuri tämän vuoksi ja sen vuoksi, että samalla toimielimellä on sekä tutkinta- että ratkaisuvalta, menettelyn kohteena olevien puolustautumisoikeudet on otettava varmalla tavalla huomioon ja niitä on kunnioitettava. [21]

33. Asetuksen N:o 17 ja erityisesti sen 19 artiklan sekä kuulemisesta tietyissä EY 81 ja EY 82 artiklan mukaisissa menettelyissä 22 päivänä joulukuuta 1998 annetun komission asetuksen (EY) N:o 2842/98 [22] säännökset ovat tämänsuuntaisia. Myöskään yhteisöjen tuomioistuimen [23] ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen [24] oikeuskäytännössä ei ole muutettu niiden ulottuvuutta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ulottanut Rooman yleissopimuksen 6 artiklaan sisältyvien takeiden soveltamisen koskemaan kurinpitotoimiin liittyviä hallinnollisia menettelyjä. [25]

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa [26] mennään tätäkin pidemmälle, koska sen lisäksi, että syytetyllä on oikeus puolustaa oikeudellisia näkemyksiään oikeudenmukaisessa ja julkisessa oikeudenkäynnissä riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu, [27] siinä taataan myös jokaiselle oikeus tulla Euroopan unionin toimielinten

21 — Ks. puolustautumisoikeuksista kilpailuasioita koskevissa menettelyissä K. Lenaerts ja I. Maselis: "Le justiciable face à la Commission européenne dans les procédures de constatation d'infraction aux articles 81 et 82 CE", julkaisussa *Journal des tribunaux*, nro 5973 (2000), s. 496–504. Ks. myös L. Goossens, "Concurrence et droits de la défense: la phase administrative devant la Commission", julkaisussa *Journal des tribunaux. Droit européen*, nro 52 (1998), s. 169–175 ja nro 53 (1998), s. 200–204. Edelleen ajankohtainen on myös yhteisöjen tuomioistuimen entisen presidentin O. Duen varhaisempi artikkeli "Le respect des droits de la défense dans le droit administratif communautaire" julkaisussa *Cahiers de Droit Européen*, nrot 1 ja 2 (1987), s. 383–396.

22 — EYVL L 354, s. 18. Tällä asetuksella on korvattu neuvoston asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetyistä kuulemisista 25 päivänä heinäkuuta 1963 annettu komission asetus N:o 99/63/ETY (EYVL L 127, s. 2268), joka oli voimassa silloin kun hallinnollinen menettely suoritettiin nyt käsiteltävässä asiassa.

23 — Ks. esimerkkinä viimeaikaisesta oikeuskäytännöstä asia C-51/92 P, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 8.7.1999 (Kok. 1999, s. I-4235, 75 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

24 — Tästä esimerkkinä on tämän valituksen kohteena oleva tuomio (ks. 142–144 ja 240 kohta).

25 — Ks. asia Engel ym. v. Alankomaat, tuomio 8.6.1976 (A-sarja, nro 22), joka koski puolustusvoimien kurinpitomenettelyjä, ja asia Le Compte, Van Leuven ja De Meyere v. Belgia, tuomio 23.6.1981 (A-sarja, nro 43), joka koski lääkärien ammattikunnassa sovellettavia kurinpitomenettelyjä.

26 — EYVL 2000, C 364, s. 1.

27 — Ks. 47 artiklan toinen kohta ja 48 artiklan 2 kohta.

kuulemaksi ennen kuin häntä vastaan ryhdytään yksittäiseen toimenpiteeseen, joka vaikuttaisi häneen epäedullisesti, sekä oikeus tutustua häntä koskeviin asiakirjoihin. [28]

34. Asiakirjoihin tutustuminen on yksi lisäväline puolustautumisoikeuksien käyttöön. [29] Se ei ole sellaisenaan tavoite. [30] Oikeudellisen tai hallinnollisen menettelyn muodolliset takeet selittyvät tämän päämäärän tehtävällä, joka on ainoastaan kaikkien asianosaisten oikeuksien ja laillisten intressien tehokas turvaaminen. Mikäli tehdään menettelyvirhe tai muotomääräyksistä poiketaan, tästä aiheutuu oikeudellisia seurauksia, mikäli puolustautumiskeinoja heikennetään. Oikeusturvan puuttumisen käsite on toisin sanoen aineellinen, joten riippumatta siitä, miten paljon virheitä menettelyssä tehdään, niillä ei ole merkitystä, mikäli asianosaisella on kaikesta huolimatta ollut riittävät puolustautumiskeinot käytettävissään.

35. Koska tilaisuus tutustua asiakirja-aineistoon on väline, tällä on vielä yksi seuraus. Myös siinä tapauksessa, että sen epäasianmukainen tai puutteellinen toteuttaminen on vähentänyt asianosaisen puolustautumismahdollisuuksia, sen päätteeksi tehty päätös kumotaan ainoastaan siinä tapauksessa, että todetaan, että mikäli menettelyä olisi noudatettu tarkasti, lopputulos olisi saattanut olla asianosaisen kannalta edullisempi, tai että nimenomaan muotovirheen vuoksi ei voida tietää, olisiko päätös voinut olla erilainen. Kummassakin tapauksessa lopputulos olisi kumottava ja menettely olisi tarvittaessa toteutettava uudelleen sen muuttamiseksi.

36. Kaiken kaikkiaan muotovirheet eivät ole oikeusriidan asiakysymyksestä erillisiä. Mikäli muotovirheen jälkeen tehty päätös kumotaan sen vuoksi, että se on sitä hyväksyttäessä tehtyjen virheiden vuoksi aineellisesti virheellinen, kumoaminen johtuu ratkaisun aineellisesta virheellisyydestä eikä menettelyvirheestä. Muotovirhe saa itsenäisen merkityksen vain silloin, kun tehtyä ratkaisua ei ole sen vuoksi mahdollista arvioida.

37. Edellä esitetyt seikat tekevät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen määräämät prosessinjohtotoimet ymmärrettäviksi.

28 — 41 artiklan 2 kohdan ensimmäinen ja toinen luetelmakohta.

29 — Muita ovat oikeudet tulla kuulluksi, saada tieto syytteen sisällöstä, käyttää asianmukaisia todistuskeinoja puolustautumisessa tai saada tarvittaessa lainopillista apua.

30 — Ks. ratkaisuehdotukset, jotka julkisasiamies Mischo on esittänyt 25.10.2001 asiassa C-244/99 P (ratkaisuehdotuksen 331 kohta) ja C-251/99 P (ratkaisuehdotuksen 125 kohta), joissa on annettu tuomio 15.10.2002 (yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P ja C-254/99 P, PVC II, Kok. 2002, s. I-8375).

38. Kun kantajina olleet yritykset ja yritysten yhteenliittymät olivat vedonneet muotovaatimusten rikkomiseen siltä osin kuin komissio oli evännyt tilaisuuden tutustua kaikkiin asiakirja-aineistoon sisältyneisiin niiden puolesta puhuviin asiakirjoihin, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli todennut virheen, oli välttämätöntä tutkia tämän menettelyvirheen vaikutuksia niiden puolustautumisoikeuksiin. Tätä varten oli tarpeen tietää, mihin niiden puolesta puhuviin todisteisiin ne eivät olleet saaneet tutustua, sekä saada niiden käsitys asiasta. Näiden seikkojen perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tutkinut, miltä osin päätös olisi ollut toisenlainen eli päätöksen adressaattien kannalta edullisempi, mikäli niihin olisi voitu tutustua ja vedota komissiossa.

39. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siis ole korvannut komission arviointia omallaan eikä käyttänyt asemaansa epäasianmukaisesti. Se on päinvastoin yksinomaan käyttänyt tuomiovaltaa toimivallalleen asetetuissa rajoissa asianmukaisella arvovallalla ja valvonut sitä, että komissio on määrännyt seuraamukset oikein. Tässä yhteydessä menneisyyteen vaikuttava ratkaisu on ilmaistava siten, että otetaan huomioon kaikki seikat, jotka nykyhetkellä ovat käytettävissä, jolloin ratkaisu on moniulotteisempi ja sen oikeellisuuden todennäköisyys suurempi. [31]

31 — Tuomari, kuten historioitsijakin, rekonstruoi menneisyyden ja hänen on tässä tehtävässään käytävä läpi todisteita ja lausuntoja koostaakseen tosiseikat sellaisiksi kuin ne tapahtuivat. Tuomari, kuten historioitsijakaan, ei voi asettua niiden asemaan, jotka ovat hänen tutkimuksensa kohteena, vaan hänen on mentävä syvemmälle. Ks. oikeuden ja historian välisestä suhteesta C. Ginzburg, *El juez y el historiador (Consideraciones al margen del proceso Sofri)*, toim. Anaya ja Mario Muchnik, Madrid, 1993.

40. Oikeudenkäyntimenettelyssä ei ole tapahtunut mitään sääntöjenvastaisuuksia. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen antama tilaisuus tutustua asiakirja-aineistoon oli prosessuaalisesta näkökulmasta "samanlainen" kuin se, joka yrityksillä ja yritysten yhteenliittymillä olisi pitänyt olla hallinnollisessa menettelyssä. On varmaa, että kahden ajankohdan välillä aika ei pysähtynyt ja että sattui tapahtumia, joista jotkin olivat merkityksellisiä asiakirja-aineiston osalta annettavan ratkaisun ja sen arvioinnin kannalta, mutta yksikään niistä ei vähentänyt muutoksenhakijoiden puolustautumisoikeuksia. Asiaa ratkaistaessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella ja asianosaisilla on lisäksi ollut käytettävissään arviointiin vaikuttavia seikkoja, joita niillä ei aikaisemmin ollut, joten tämä lisää edellä esitetyllä tavalla ratkaisun oikeellisuutta.

41. Tänään asiassa 204/00 P esittämässäni ratkaisuehdotuksessa [32] olen todennut, että näin menetellessään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole poikennut millään tavoin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Edellä mainitussa asiassa Hercules Chemicals vastaan komissio annetussa tuomiossa todettiin, että puolustautumisoikeuksien loukkaaminen ei muutu lainmukaiseksi pelkästään sillä perusteella, että tutustumisoikeus asiakirja-aineiston sellaisiin asiakirjoihin, joiden perusteella asianomaiset yritykset olisivat voineet esittää perusteluja ja väitteitä vaatimustensa tueksi, on annettu myöhemmässä

32 — 34 kohta.

vaiheessa, sillä yritys ei saa tällä tavoin takaisin sitä asemaa, jossa se olisi ollut, jos se olisi voinut vedota samoihin asiakirjoihin esittääkseen kirjalliset ja suulliset huomautuksensa komissiolle. [33]

42. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole pyrkinyt korjaamaan jo tapahtunutta puolustautumismahdollisuuksien puutteita jälkikäteen lainmukaiseksi vaan on pyrkinyt aikaisemman vaiheen perusteella tutkimaan, onko puolustautumismahdollisuuksissa ollut puutteita. [34] Silloin kun se on arvioinut näin tapahtuneen, se on kumonnut päätöksen. [35] Mikäli sen sijaan puolustautumismahdollisuuksissa ei ole ollut puutteita, se on todennut, että hallinnollisessa menettelyssä tehdyllä muotovirheellä ei ole loppujen lopuksi ollut merkitystä.

43. Myöskään asiassa Hercules Chemicals vastaan komissio annetussa tuomiossa ei todeta tästä toisin. Kun luetaan sen 80 kohta, voidaan huomata, että ratkaiseva ei ole muotovirhe erikseen tarkasteltuna, vaan sen vaikutukset puolustautumisoikeuteen, ja vaikutukset voidaan todeta olemattomiksi, mikäli kyseinen yritys ei osoita, että se, että se ei kyennyt saamaan tietoonsa tiettyjä sen puolesta puhuvia todisteita vei siltä mahdollisuuden saada komissio vakuuttuneeksi sen syyttömyydestä.

44. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole myöskään menetellyt oman, edellä mainituissa asioissa Solvay vastaan komissio ja ICI vastaan komissio omaksumansa oikeuskäytännön vastaisesti. Se on päinvastoin soveltanut sitä täysin virheettömästi.

45. Kyseisissä kahdessa ratkaisussaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hyväksyi vastaavan kumoamiskanteen, koska kun otettiin huomioon asiakirjat, jotka eivät olleet asianosaisten käytettävissä hallinnollisessa menettelyssä, ei voitu sulkea pois sitä mahdollisuutta, "että komissio olisi pitänyt rikkomusta kestoltaan lyhyempänä ja lievempänä ja olisi sen vuoksi määrännyt pienemmän sakon". [36] Samana päivänä niin ikään asiassa ICI vastaan komissio antamassaan toisessa tuomiossa [37] se hylkäsi sisällöltään samanlaisen perusteen siitä syystä, että vaikka siinä oli tehty sama prosessuaalinen virhe, kyseinen virhe ei ollut heikentänyt puolustautumisoikeuksien käyttöä. [38]

46. Viimeksi mainitusta tuomiosta ilmenee, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mielestä ratkaisevaa on se, että prosessuaalinen virhe vaikuttaa kielteisesti hallinnollisen menettelyn kohteena olevien yhtiöiden puolustautumisoikeuksiin, eikä näkemys voisi toisenlainen ollakaan. Ratkaisu, joka annettiin asiassa Solvay vastaan komissio ja ICI vastaan komissio, poikkeaa nyt käsiteltävästä asiasta, mutta sille on selvä selitys. Molemmissa ensin mainituissa

33 — 78 ja 79 kohta.

34 — Tätä perustetta yhteisöjen tuomioistuin on noudattanut hiljattain em. PVC II -tuomion 315 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, erityisesti 325 kohdassa.

35 — Tilanne on tällainen Cedest, SA:n osalta (T-38/95). Ks. tuomion 2211 ja 2286 kohta.

36 — Ensin mainitun tuomion 98 kohta ja jälkimmäisen tuomion 108 kohta.

37 — Edellä alaviitteessä 15 mainittu asia T-37/91.

38 — Ks. 66 ja 70 kohta.

tuomioissa se muutti komission päätöstä, jossa kantajina olleiden yritysten oli todettu osallistuneen markkinoiden jakamista koskeneeseen yhdenmukaistettuun menettelytapaan, ja kyseinen menettelytapa, toisin kuin nyt käsiteltävässä asiassa, kyettiin osoittamaan vain epäsuorilla todisteilla, lähinnä sen yhdenmukaisen ja passiivisen käyttäytymisen perusteella.[39] Tällaisessa tilanteessa kantajien puolesta puhuvat todisteet, joita ei ollut voitu käyttää hallinnollisen menettelyn aikana, olisivat vaikuttaneet kyseisten indisiotodisteiden todistusarvoon, koska niillä kyettiin antamaan vaihtoehtoinen selitys yhdenmukaiselle käyttäytymiselle.[40] Irishin tilanne on erilainen. Komissio sai selville sen osuuden kyseisiin tekoihin suorilla ja erityisillä todisteilla,[41] joiden sisältöä ei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suvereenin arvioinnin mukaan voitu kyseenalaistaa asiakirjoilla, joihin sillä ei ollut tilaisuutta tutustua hallinnollisessa menettelyssä.

C Todistustaakkaa ei ole perusteettomasti käännetty

47. Irish vastustaa tätä näkemystä ja väittää, että mainitut suorat ja erityiset asiakirjatodisteet eivät olleet suoria ja erityisiä, koska ne sallivat vaihtoehtoisia tulkintoja; se lisää, että oikeudenkäynnissä esiin tuodut asiakirjat tarjosivat komission tarjoamasta näkemyksestä poikkeavan kuvan.

48. Tällaista valitusperustetta ei voida tutkia, koska se koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen, jonka on arvioitava käytettävissä olevaa näyttöä, toimivaltaan kuuluvaa tosiseikkojen vahvistamista. Yhteisöjen tuomioistuin, jolle valitus on tehty, voi ryhtyä tähän ainoastaan siinä tapauksessa, että todisteet on saatu rikkomalla jotakin yhteisön oikeuden säännöstä tai loukkaamalla yleistä periaatetta tai jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on rikkonut todisteiden esittämistä ja arviointia koskevia sääntöjä ja tulkinnut niitä epäloogisesti tai mielivaltaisesti tavalla, joka vääristää nämä todisteet. Yhteisöjen tuomioistuin ei voi koskaan arvioida asian tosiseikastoa, vaan se voi ainoastaan muotoilla tuomion uudelleen korjaamalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mahdollisesti tekemät oikeuden loukkaukset, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tosiseikaston oikeudelliseen luonnehdintaan kohdistettavaa valvontaa.[42]

39 — Ks. asiassa Solvay v. komissio annetun tuomion 61 kohta ja asiassa ICI v. komissio annetun tuomion 71 kohta.

40 — Ks. ensin mainitun tuomion 98 kohta ja jälkimmäisen tuomion 108 kohta.

41 — Ks. valituksenalaisen tuomion 263 ja 264 kohta.

42 — Ks. ratkaisuehdotus, jonka olen esittänyt 3.5.2001 asiassa C-315/99 P, Ismeri Europa v. tilintarkastustuomioistuin, jossa annettiin tuomio 10.7.2001 (Kok. 2001, s. I-5281), 27 kohta ja kyseisen ratkaisuehdotuksen alaviitteessä 17 mainitut tuomiot sekä kyseisessä asiassa Ismeri Europa v. tilintarkastustuomioistuin annetun tuomion 19 kohta. Ks. yhteisöjen tuomioistuimen viimeisimmistä ratkaisuista yhdistetyt asiat C-280/99 P–C-282/99 P, Moccia Irme ym. v. komissio, tuomio 21.6.2001 (Kok. 2001, s. I-4717, 78 kohta).

49. Mikään edellä mainituista seikoista ei täyty nyt käsiteltävässä asiassa eikä valittajakaan ole niin väittänyt vaan tyytyy ainoastaan kyseenalaistamaan arvioinnin, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt suorista asiakirjatodisteista ja asiakirjoista, jotka esitettiin oikeudenkäynnissä, koska ne eivät olleet asianosaisten käytettävissä hallinnollisen menettelyn aikana.

50. Valitusperuste on joka tapauksessa perusteeton, joten se on hylättävä.

51. Päätös ei perustunut "yhdenmukaiseen markkinakäyttäytymiseen".[43] Tämä toteamus on esitetty tuomiossa, kun on katsottu, ettei sellaisia asiakirjoja ollut, jotka olisivat voineet tarjota vaihtoehtoisen taloudellisen selityksen päätöksen adressaatteina olleiden yritysten käyttäytymiselle.[44]

52. Tässä yhteydessä tulee täydessä merkityksessään esiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen soveltama peruste rajoittaa sellaisten todisteiden kirjoa niihin, jotka sisältäisivät "välittömästi kanteen kohteena olevassa päätöksessä — — todettuihin kilpailusääntöjen rikkomisiin".[45] Sääntö, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia olisi loukattu, mikäli hallinnollisen menettelyn aikana olisi evätty tilaisuus tutustua sellaisiin todisteisiin, jotka olisivat saattaneet olla ristiriidassa komission käyttämien todisteiden kanssa,[46] eikä sellaisiin todisteisiin, jotka olisivat ainoastaan antaneet täydentäviä tai vaihtoehtoisia, sinänsä hyvin mielenkiintoisia, selityksiä mutta eivät kumonneet asiakirjoja, joihin komissio oli vedonnut, on toisin sanoen virheetön.

53. Tämän ymmärtämiseen riittää yksi esimerkki. Komissio päätteli tietyistä asiakirjoista,[47] että kokouksissa, joita Euroopan sementintuottajat pitivät 14.1.1983, 19.3.1984 ja 7.11.1984, tehtiin kilpailunvastaisia sopimuksia. Vaikuttaa järkevältä vahvistaa puolustusmahdollisuuksien epäämiseen liittyvä peruste, johon verrataan niitä todisteita, jotka olisivat saattaneet kumota tällaisten asiakirjojen sisällön, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vahvistanut tällaisen perusteen, kun se on puhunut "objektiivisesta yhteydestä" johonkin päätöksessä esitettyyn väitteeseen.[48]

54. Komissio arvioi asiakirja-aineiston asiakirjojen perusteella, että Cembureau ja

43 — Valituksenalaisen tuomion 264 kohta.

44 — Ks. yleisesti 264 ja 1116 kohta. Ks. erityisesti Irishin osalta 1243–1251 kohta.

45 — Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 262 kohta.

46 — Ks. valituksenalaisen tuomion 263 kohta.

47 — Päätöksen 18, 19 ja 45 kohdassa mainitut.

48 — Ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomion 247 kohta.

sen jäsenet tekivät 14.1.1983 pidetyssä valtuuskuntien johtajien kokouksessa kotimarkkinoiden rauhoittamista ja kansainvälisen myynnin sääntelemistä koskeneen sopimuksen, jonka sisältö vahvistettiin 19.3.1984 ja 7.11.1984 pidetyissä kokouksissa. Valittajan puolustautumismahdollisuudet olisi vienyt ainoastaan se, että se ei olisi kyennyt käyttämään puolustuksekseen sellaisia todisteita, jotka olisivat osoittaneet, että kyseisissä kokouksissa ei ollut tehty ja vahvistettu kyseistä sopimusta; tai kun oli osoitettu, että se ei ollut osallistunut kyseisiin kokouksiin, oli ilmeistä, että vaikka se olisi ollut läsnä, se olisi irrottautunut sovituista toimenpiteistä.

55. Koska sopimuksen tekeminen ja vahvistaminen kyseisissä kokouksissa on näytetty toteen, mahdollisilla sellaisilla todisteilla, jotka olisivat voineet antaa vaihtoehtoisen taloudellisen selityksen Irishin käyttäytymiselle, ei olisi ollut merkitystä, mistä syystä se, että niihin ei ole tutustuttu hallinnollisen menettelyn kuluessa, ei ole voinut aiheuttaa sitä, että se ei ole kyennyt puolustautumaan. Kun tuomion 1243–1251 kohtaa luetaan tarkasti, huomataan, että asiakirjat, joihin tutustuminen valittajana olevalta yritykseltä evättiin, olivat asiakirjoja, joita oli pidettävä "asiaan liittymättöminä" ja näin ollen sen puolustautumisen kannalta merkityksettöminä, koska niillä ei kyetty kumoamaan päätöksessä käytettyjä suoria todisteita.

56. Komissio toisin sanoen päätteli tietyistä todisteista,[49] että yritykset ja yritysten yhteenliittymät, joille se päätti osoittaa päätöksensä, olivat toteuttaneet päätöksen seitsemässä ensimmäisessä artiklassa yksilöityjä kilpailunvastaisia menettelytapoja. Irish puolestaan halusi esittää tiettyjä asiakirjoja, koska niistä ilmeni erilainen versio tosiseikoista, mutta komissio esti sen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin käytti asianmukaisella tavalla lainkäyttövaltaansa ja edisti kantajien puolustautumista korjatessaan tilanteen siten, että se antoi asiakirja-aineiston kokonaisuudessaan niiden käyttöön. Kuultuaan niitä se päätteli, että asiakirjat, joihin oli vedottu, eivät olleet sellaisia, että niiden perusteella asioiden kulkua olisi voitu tulkita toisin.

57. Tässä menettelyssä ei käännetty todistustaakkaa, joka oli edelleen komissiolla,[50] jonka oli osoitettava, että Irish ja muut päätöksen adressaatit olivat osallistuneet tapahtumiin. Kun komissio oli täyttänyt omat velvoitteensa, hallinnollisen menettelyn kohteina olleiden yritysten ja yritysten yhteenliittymien olisi pitänyt kumota niitä vastaan puhuvat todisteet käyttämällä kaikkia keinoja täydessä laajuudessaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin sovelsi tuomion 241 ja 247 kohdassa esitettyä ratkaisuperustetta ja katsoi, että muotovir-

49 — Päätöksen 18, 19 ja 45 kohdassa mainitut todisteet.

50 — Ei ollut perusteetonta, että sen tehtävänä oli kumota menettelyn kohteena olleita yrityksiä ja yritysten yhteenliittymiä koskenut syyttömyysolettama.

heellä eli sillä, että hallinnollisessa menettelyssä ei ollut tilaisuutta tutustua kyseisiin asiakirjoihin, ei ole ollut merkitystä puolustautumisoikeuksien kannalta.

D Asioissa Solvay vastaan komissio ja ICI vastaan komissio annettuja ensimmäisen oikeusasteen tuomioita koskevien perustelujen riittävyys

58. Tämä väite sisältää ainoastaan erimielisyyden perusteesta, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin esittää tästä asiasta valituksenalaisessa tuomiossa, jonka oikeellisuuden olen jo todennut 44–46 kohdassa.

59. Edellä esitetyn perusteella edellä mainitut Irishin valitusperusteet on hylättävä.

2. *Erityinen asiakirja, johon tutustuminen evättiin hallinnollisessa menettelyssä: Toscanon muistio (ensimmäinen valitusperuste osittain ja kolmannen valitusperusteen 8 kohta)*

A Asianosaisten lausumat

60. Irish painottaa perusteessaan arviointiperustetta, jota ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on käyttänyt tutkiessaan, oliko komission muodollinen laiminlyönti aiheuttanut sen, että yritykset ja yritysten yhteenliittymät eivät olleet kyenneet puolustautumaan. Se lisää ensimmäisen perusteensa kahdessa viimeisessä kappaleessa vielä, että mikäli niitä asiakirjoja, joihin tutustuminen evättiin, olisi käytetty, komissioon olisi saatettu vaikuttaa eri tavoin, jotka kaikki olisivat voineet olla päätöksen adressaatteina olleiden yritysten kannalta edullisia.

61. Se mainitsee esimerkkinä Toscanon muistion, jossa selvitettiin 14.1.1983 pidetyn valtuuskuntien johtajien kokouksen sisältöä. Lisäksi Kalogeropoulosin muistio olisi voinut selittää tiettyjen sementintuottajien reaktion kreikkalaisongelmaan (European Task Force tai Cembureau Task Force) tärkeimpien eurooppalaistuottajien välisen epävirallisemman mutta myös vanhemman sopimuksen ilmentymäksi.

62. Se lisää kolmannen valitusperusteen 8 kohdassa, että Toscanon muistiolla oli merkitystä sen puolesta puhuvana seikkana ainakin kahdessa mielessä. Se ensinnäkin tuki sitä väitettä, että 14.1.1983 pidetyllä kokouksella ei ollut salaista päämäärää; toiseksi siihen oli kirjattu kyseisessä kokouksessa todellisuudessa käydyt kes-

kustelut, kun asiakirjatodisteissa, joihin komissio vetosi, viitattiin ainoastaan valmistelua koskeneisiin seikkoihin.

63. Komission mielestä yhteisöjen tuomioistuimella ei ole toimivaltaa antaa ratkaisua tavasta, jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut mainittuja asiakirjoja.

B Yksinomaan tosiseikkoja koskeva erimielisyys

64. Vaikka Irish pyrkiikin osoittamaan päinvastaista, sen perustelut eivät ulotu riidan tosiseikkojen toteamista pidemmälle, vaan niistä ilmenee erilainen tapa arvioida saatavilla olevaa asiakirja-aineistoa eikä niissä osoiteta millään tavoin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi arvioinut todisteita mielivaltaisesti tai epäjohdonmukaisesti.

65. Kun valituksenalaisessa tuomiossa sovelletaan 241 kohdan ratkaisuperustetta, jonka lainmukaisuuden olen edellä todennut, siinä todetaan, että julkistetut asiakirjat eivät olleet sellaisia, että ne olisivat voineet muuttaa komission päätöksessä toteamia tosiseikkoja toisiksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin näet katsoi, että Toscanon muistio osoitti, että 14.1.1983 pidetyssä valtuuskuntien johtajien kokouksessa käsiteltiin sementtialan kuumia kysymyksiä, mutta siinä ei kiistetä sitä, että samalla tehtiin vapaan kilpailun vastaisia sopimuksia, joiden olemassaolon komissio päätteli myös suorista asiakirjatodisteista.[51] Kuten huomataan, keskustelu, jota Irish pyrkii herättämään, ei ulotu riidan tosiseikkojen todistusarvon arviointia ja tosiseikkojen toteamista pidemmälle.

66. Sama pätee European Taske Forcen perustamiseen Baden-Badenissa pidetyssä kokouksessa.

3. *Tiettyjen asiakirjatodisteiden merkityksen arviointi*

A Kalogeropoulosin lausuma (kolmannen valitusperusteen 6 kohta ja neljännen valitusperusteen 1 kohta)

1) Asianosaisten lausumat

67. Irishin mukaan asiakirjatodisteet, joihin komissio on vedonnut tehdessään pää-

51 — Päätöksen 18, 19 ja 45 kohdassa mainitut asiakirjat. Ks. tuomion 1122 kohta ja sitä seuraavat kohdat (erityisesti 1130, 1131 ja 1132 kohta).

töksen, eivät ole soveltuvia sen perustaksi. Tämä pätee erityisesti 1.6.1986 alkaen Heraclesin hallituksen puheenjohtajana toimineen Kalogeropoulosin lausumaan, jota tarkastellessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin erehtyi todetessaan, että "kanteen kohteena olevan päätöksen 1 artiklassa tarkoitetun kilpailusääntöjen rikkomisen alkamisajankohdan osalta on todettava, että se, että komissio on pitänyt päivämäärää 14.1.1983 *eikä aikaisempaa ajankohtaa* tämän rikkomisen alkamisajankohtana, Kalogeropoulosin esiin tuoma kartellin 30 vuoden kesto huomioon ottaen, *ei vaikuta epäedullisesti kantajien oikeusasemaan eikä vaikuta ilmoituksen todistusarvoon* eurooppalaisten sementintuottajien välisen kartellin olemassaolon osalta sinänsä". [52]

68. Irish lisää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin saattaa abstraktilla tasolla olla oikeassa, kun se toteaa tuomion 906 kohdassa, että se, että eurooppalaisten sementintuottajien välillä on ollut vuonna 1986 kolmisenkymmentä vuotta voimassa kotimarkkinoiden rauhoittamista koskeva kartelli, ei sulje pois mahdollisuutta, että 14.1.1983 pidetyssä valtuuskuntien johtajien kokouksessa vahvistettiin samaa tavoitetta koskeva yhteisymmärrys. Se kuitenkin katsoo, että tällä toteamuksella ei ole merkitystä tukena komission kannalle, jonka mukaan olisi olemassa kyseisessä kokouksessa tehty sopimus.

69. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pysytti komission arvioinnit todisteista, jotka koskivat 14.1.1983 pidetyn kokouksen aikana käytyjen keskustelujen sisältöä ja jotka, toisin kuin valituksessa väitetään, eivät ole ristiriidassa Kalogeropoulosin lausuman kanssa.

70. Komission mielestä valittaja ei myöskään esittänyt tästä mitään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa; se yksinomaan katsoi, että kyseisen henkilön lausuma oli ristiriidassa sen toteamuksen kanssa, että 14.1.1983 pidetyssä valtuuskuntien johtajien kokouksessa olisi tehty sopimus, mihin vastattiin tuomion 904 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa.

2) Jälleen todisteiden arviointia koskeva väite

71. Kun tutkitaan tarkasti Irishin näkemysten sisältöä, huomataan, että se ainoastaan kyseenalaistaa arvioinnin, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt Kalogeropoulosin lausumasta, jonka mukaan "kaikkien Euroopan sementintuottajien välillä on ollut ja on edelleen voimassa sopimus siitä, että kenenkään ei pidä toimia toisten kansallisten rajojen sisäpuolella". [53] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mielestä tämä toteamus on

52 — 904 kohta. Kursivointi valittajan.

53 — Ks. tuomion 903 kohta.

yksiselitteinen indisio siitä, että Euroopan sementintuottajien välillä oli ollut määrittelemättömän ajan voimassa sopimus, joka vahvistettiin 14.1.1983 pidetyssä kokouksessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että tämän ajan määrittelemättömyyden vuoksi komissio oli vahvistanut kilpailusääntöjen rikkomisen alkamishetkeksi kyseisen kokouksen päivämäärän.

72. Irish ilmaisee tästä erimielisyytensä, mutta siihen ei liity mitään sellaista virhettä, jonka perusteella yhteisöjen tuomioistuin voisi oikeuskäytännön [54] mukaisesti poikkeuksellisesti tutkia asiaan liittyvät tosiseikat muutoksenhaun yhteydessä ja muuttaa niitä todetessaan oikeudellisen virheen.

3) Valitusperusteen perusteettomuus

73. Tämä valitusperuste on siis jätettävä tutkimatta, mutta se on lisäksi perusteeton. Komissio ei ole todennut päätöksen 1 artiklassa todetun kilpailusääntöjen rikkomisen jatkumista Kalogeropoulosin muistion perusteella. Se on päätellyt Cembureau-sopimuksen olemassaolon todisteista, jotka se mainitsee päätöksensä 18, 19 ja 45 perustelukappaleessa. Kyseinen lausuma on, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinkin on todennut, yksi lisäindisio, joka vahvistaa päätelmät, jotka on tehty kyseisissä päätöksen kohdissa mainituista todisteista siitä, että 14.1.1983 pidetyssä kokouksessa vahvistettiin markkinoiden jakamista koskenut sopimus, joka oli ollut jo pitkään voimassa.

74. Kuten komissio vastinekirjelmässään toteaa, niiden tosiseikkojen, jotka on vahvistettu päätöksessä 14.1.1983 pidetyn kokouksen keskustelujen sisällöstä kertovien asiakirjojen perusteella, ja Heraclesin hallituksen puheenjohtajan lausuman välillä ei ole mitään ristiriitaa.

4) Perustelujen riittävyys

75. Irish väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole vastannut sen perusteluun, jonka mukaan sillä, että markkinoiden jakamista koskenut sopimus oli ollut jo pitkään voimassa, ei olisi ollut merkitystä tilanteessa, jossa olisi pitänyt osoittaa, että sopimus oli tehty edellä mainitussa vuonna 1983 pidetyssä kokouksessa. Sen väitteen virheellisyyden osoittamiseksi riittää, kun luetaan tuomion 903 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

76. Se valittaa myös, ettei se ole saanut vastausta väitteeseensä, joka koski Kalogeropoulosin lausuman poliittista merkitystä

54 — Ks. edellä 48 kohta.

ja seurauksia, jotka lausuman poliittisuuteen pitäisi liittää. Viittaan tuomion 907 kohtaan, jossa tähän väitteeseen on vastattu täydellisesti.

77. On mielestäni tarpeen muistuttaa, että yhteisön toimielimiltä[55] ja erityisesti sen lainkäyttöelimien antamilta ratkaisuilta vaadittavissa perusteluissa ei tarvitse esittää sanasta sanaan kaikkia asianosaisten esittämiä näkemyksiä, vaan sellaiset perustelut riittävät, joiden perusteella niille, joita ratkaisu koskee, selviävät sen syyt, ja toimivaltainen tuomioistuimelle esitetään sen arvioinnissaan tarvitsemat seikat, jotta se voi täyttää valvontatehtävänsä.[56]

B Blue Circlen muistio ja lisätietoja Kalogeropoulosin lausumasta (kolmannen valitusperusteen 7 kohta ja neljännen valitusperusteen 5 kohta)

1) Asianosaisten lausumat

78. Irishin mielestä Kalogeropoulosin lausumaa ja tiettyä Blue Circlen sisäistä muistiota ei olisi saanut käyttää sitä vastaan, koska se ei ole osallistunut niiden laatimiseen eikä sillä ole ollut tilaisuutta esittää kysymyksiä niiden laatijoille. Tämä väite, joka esitettiin ensimmäistä kertaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä, hylättiin tuomion 1399 kohdassa, ilman että se olisi jätetty tutkimatta. Siltä osin kuin se on hylätty sen vuoksi, että hallinnolliseen menettelyyn ei kuulu minkäänlaista ristikuulustelua (*cross-examination*), valittaja katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen loukanneen sen puolustautumisoikeuksia.

79. Komissio katsoo vastauksessaan, että tämä peruste on jätettävä tutkimatta, koska se on esitetty ensimmäistä kertaa suullisessa käsittelyssä. Se lisää asiasisällön osalta, että sitä ei voida hyväksyä, koska yhteisön kilpailuoikeudessa ei ole sellaista yleistä poissulkemissääntöä, johon valittajana oleva yhtiö vetoaa. Se toteaa vielä, että Irishin väitettä ei ole hylätty tuomiossa yksinomaan sen perusteella, että prosessisäännöissä ei puhuta "ristikuulustelusta", vaan ennen kaikkea sen perusteella, että sillä ei voida kyseenalaistaa tärkeimpiä asiakirjoja, joita komissio on käyttänyt todetessaan Cembureau-sopimuksen olemassaolon ja Irishin osallistumisen siihen.

80. Valittajana oleva yritys arvioi myös, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole vastannut väitteeseen, jonka mukaan sopimus, johon Blue Circlen sisäisessä

55 — Ks. EY 253 artikla.

56 — Ks. viimeksi yhdistetyt asiat C-15/98 ja C-105/99, Italia ja Sardegna Lines v. komissio, tuomio 19.10.2000 (Kok. 2000, s. I-8855, 65 kohta) ja asia C-120/99, Italia v. neuvosto, tuomio 25.10.2001 (Kok. 2001, s. I-7997, 28 kohta).

muistiossa viitataan, ei ollut Cembureau-sopimus, joka tehtiin 14.1.1983 pidetyssä valtuuskuntien johtajien kokouksessa, eikä se, jota Kalogeropoulosin lausuma koskee.

81. Komission mielestä valittaja pyrkii tällä valitusperusteella jälleen esittämään, että olisi olemassa erilliseen sopimukseen, johon se ei ole osallistunut, liittyviä toimenpiteitä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on joka tapauksessa vastannut näihin väitteeseen ja erityisesti väitteeseen, jonka mukaan Saksasta peräisin oleva tuonti ja Cembureau-sopimuksen olemassaolo olivat ristiriidassa keskenään.

2) Peruste, joka on tutkittava...

82. On totta, että kolmannen valitusperusteen 7 kohdan taustalla olevat päätelmät esitettiin ensimmäistä kertaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen istunnossa, ja on niin ikään varmaa, että kyseinen tuomioistuin ei hylännyt sitä liian myöhään esitettynä vaan tutki sen asiasisällön, vaikka hylkäsikin sen tämän jälkeen.

83. Yhteisöjen tuomioistuin ei muutoksenhakuelimenä voi jättää tutkimatta puolustautumisperustetta, joka on esitetty väärään aikaan mutta jota prosessista päättävä ja käytävää keskustelua valvova ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole jättänyt tutkimatta liian myöhään esitettynä vaan on katsonut sen tutkimisen aiheelliseksi.

3) ...mutta joka on perusteeton

84. Tämän valitusperusteen ratkaisemiseksi ei ole tarpeen tutkia sitä, sovelletaanko yhteisön kilpailuoikeudellisessa hallintomenettelyssä "ristikuulustelua" ja onko sen soveltamatta jäämisestä jotain seurauksia. Kyseessä on keskustelu, joka on käytävä suoraan, perusteellisesti ja tarvittavalla huolella silloin kun se on välttämätöntä, mutta ei nyt käsiteltävän kaltaisessa tapauksessa, jossa se on tuotu esiin lähes huomaamattomasti prosessin kannalta väärään aikaan ja jossa se ei ole välttämätön valittajana olevan yrityksen vaatimusten täyttämiseksi.

85. Vastaus voidaan antaa hieman eri pohjalta, kun otetaan huomioon asiaan liittyvät hyötynäkökohdat. Vaikka näet valittajan näkemys hyväksyttäisiinkin ja saataisiin varmuus siitä, että Blue Circlen sisäistä muistiota ei voida käyttää sitä vastaan, päätöksen sisältö ei muuttuisi.

86. Valituksenalaisen tuomion 1399 kohdassa on todettu erittäin selvästi seuraavaa: koska Blue Circlen sisäinen muistio ei voi olla Irishin puolesta puhuva todiste, se ei vaikuta niihin muihin päätöksen 19 perustelukappaleessa mainittuihin asiakirjoihin, joiden perusteella komissio on päätellyt arvioinnilla, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on pysyttänyt, että 14.1.1983 pidetyssä valtuuskuntien johtajien kokouksessa tehtiin Cembureau-sopimus, joka sittemmin vahvistettiin 19.3.1984 ja 7.11.1984 pidetyissä kokouksissa, joissa Irish oli edustettuna. [57]

87. Vaikka valittajan tässä perusteessa esittämä asiasisältö hyväksyttäisiin, sen vaatimus ei voisi menestyä, koska siitäkin huolimatta, että Blue Circlen sisäistä muistiota ei otettaisi huomioon sitä vastaan puhuvana todisteena, olisi edelleen olemassa muita seikkoja, jotka osoittaisivat sen osallistumisen, kuten prosessissa esitettävästä näytöstä vastaava ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut.

88. Tällaisessa tilanteessa se ei voi vedota siihen, että menettely olisi ollut epäoikeudenmukainen, koska sille on määrätty seuraamus sellaisten sitä vastaan puhuvien todisteiden perusteella, jotka kumoavat sen syyttömyyttä koskevan olettaman: näitä ovat muun muassa 14.1.1983 pidetyn kokouksen kokouskutsu ja puheenjohtajan johdannon luonnos sekä 19.3.1984 ja 7.11.1984 pidetyistä kokouksista laaditut muistiot. Nämä ovat todisteita, jotka komission ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mielestä antavat tietoja, jotka ainoastaan vahvistetaan Blue Circlen muistiossa. [58]

4) Riittävän perusteltu vastaus

89. Kun otetaan huomioon valituksenalaisen tuomion sisältö, Irishin väite, jonka mukaan Blue Circlen sisäisen muistion ja siitä ilmenevien seikkojen todistusarvoa olisi perusteltu riittämättömästi, on käsittämätön. Tuomion 875–901 kohta ovat enemmän kuin riittävät.

90. Erityisesti väitettä, jonka mukaan sopimus, johon kyseisessä muistiossa viitataan, ja Cembureau-sopimus eivät olisi olleet samat, on käsitelty 876, 878 ja 881 kohdassa ja Saksan liittotasavallasta peräisin olevaa tuontia koskevaa väitettä 897 kohdassa.

91. Epäilenkin, että valittaja sekoittaa perustelujen puuttumisen perusteluihin,

57 — Ks. tuomion 921–1095, 1344, 1345, 1350 ja 1352 kohta, jotka mainitaan 1399 kohdassa.

58 — Ks. päätöksen 45 perustelukappaleen 3 kohta.

jotka eivät ole sen vaatimusten mukaisia. Tuomioistuinten ratkaisuille asetetun perusteluvelvollisuuden ulottuvuuden osalta viittaan näkemyksiin, jotka olen esittänyt edellä 77 kohdassa.

C Braz de Oliveiran kutsu 14.1.1983 pidettyyn kokoukseen (neljännen valitusperusteen 6 kohta)

1) Asianosaisten lausumat

92. Irish katsoi ensimmäisessä oikeusasteessa, että Braz de Oliveiran kirje ei ollut kutsu 14.1.1983 pidettyyn valtuuskuntien johtajien kokoukseen, koska hän ei ollut toiminut Cembureaun virallisena edustajana vaan Irlannin ja Tanskan välisen yhteenliittymän edustajana, sillä hän jakoi paikan toimeenpanevassa komiteassa näiden kahden valtion kanssa. Se lisää, että vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut kyseisen asiakirjan luonnehdinnan virheelliseksi, se on kuitenkin antanut sille väärän merkityksen, mistä syystä sen todistusarvo on kyseenalaistettava.

93. Komissio muistuttaa, että tuomiossa (930–941 kohta) on arvioitu oikein Braz de Oliveiran kirjettä.

2) Jälleen väite, jonka tutkittavaksi ottamisen edellytykset puuttuvat ja joka on perusteeton

94. Tätä valitusperustetta voidaan tarkastella kahdelta kannalta. Sen tutkittavaksi ottamisen edellytykset ensinnäkin puuttuvat selvästi ja toiseksi se on perusteeton.

95. Irish pyrkii väitteellään kyseenalaistamaan arvioinnin, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt todisteista, mistä syystä sitä ei voida tutkia.

96. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ottanut huomioon sen, että kokouskutsusta oli olemassa kaksi versiota. Oli ensinnäkin "virallinen" kokouskutsu, joka lähetettiin kaikille järjestön jäsenille, ja toinen kutsu, jonka oli allekirjoittanut Cembureaun toimeenpanevan komitean edustaja Braz de Oliveira ja jonka vastaanottajina olivat ainoastaan Aalborg ja Irish, mistä komission päätteli, että 14.1.1983 pidetyssä kokouksessa oli tarkoitus vahvistaa "pelisäännöt" Euroopan sementtimarkkinoille. Kappale, jonka perusteella komissio teki tämän päätelmän, ei sisältynyt "viralliseen" kokouskutsuun. Ensimmäisen

oikeusasteen tuomioistuin arvioi, että jälkimmäinen kokouskutsu ei "ole mitenkään ristiriidassa Gil Braz de Oliveiran kirjeen sisällön kanssa" [59] ja että sillä on merkitystä todisteena 14.1.1983 pidetyn kokouksen sisällöstä syistä, jotka se esittää ratkaisunsa 936–941 ja 977–987 kohdassa.

97. Kuten voidaan todeta, valitusperuste koskee yksinomaan todistelua, ilman että valittaja olisi perustellut tai edes väittänyt, että jotkin sellaisista olosuhteista toteutuisivat, joiden vallitessa yhteisöjen tuomioistuin voisi antaa todistelua koskevan ratkaisun ja muuttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaisua.

98. Valitusperuste on perusteeton, mikäli Irish väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole vastannut sen tätä asiaa koskeviin väitteisiin. Pyydän yhteisöjen tuomioistuinta tutustumaan valituksenalaisen tuomion 930–941 kohtaan.

4. *Sakko*

99. Kun määräyksessä jätettiin valitus osittain tutkimatta, jäljelle jäi kaksi perustetta, jotka Irish oli esittänyt päätöksessä määrätystä seuraamuksesta ja jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi. Ensimmäinen liittyy siihen, että komissio on erottanut toisistaan valtuuskuntien johtajien kokousten välittömät ja välilliset osallistujat (kolmannen valitusperusteen 13 kohta ja neljännen valitusperusteen 4 kohta), ja toinen koskee suhteellisuusperiaatetta (kolmannen valitusperusteen 14 kohdan kolmas väite).

100. Käsittelen näitä molempia perusteita yhdessä, mutta esitän ensin asianosaisten kannat.

A Kolmannen valitusperusteen 13 kohta

101. Irish arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on hyväksynyt komission tekemän erottelun valtuuskuntien johtajien kokousten välittömiin ja välillisiin osallistujiin, sillä sen mielestä kyseessä on virhe, joka johtaa järjenvastaisiin tuloksiin.

102. Komission mielestä valittajan esiin tuoma kysymys koskee todisteiden arviointia, eikä sitä voida käsitellä muutoksenhaun yhteydessä. Erottelu oli joka tapauksessa perusteltu.

59 — Ks. tuomion 935 kohta.

B Neljännen valitusperusteen 4 kohta

103. Edelliseen väitteeseen liittyen Irish arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä ei ole vastannut sen väitteeseen siitä, että erottelulla välittömiin ja välillisiin osallistujiin on järjenvastaisia seurauksia. Se mainitsee esimerkin: valittaja oli ainoa sementintuottaja Irlannissa; Quirke oli Irlannin edustaja 14.1.1983 pidetyssä kokouksessa, mistä komissio päätteli, että Quirke oli Irishin työntekijä, mistä syystä sen osallistuminen kyseiseen kokoukseen oli kiistattoman selvää; mikäli tuolloin olisi sen sijaan ollut olemassa toinen irlantilainen sementintuottaja, mainitun henkilön läsnäolo kokouksessa, vaikka hän olisikin ollut Irishin työntekijä, ei olisi johtanut ajatukseen, että hän edusti Irishia, ja ainoastaan hänen olisi katsottu olevan vastuussa Cembureau-sopimuksen täytäntöönpanotoimista.

104. Komission mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella ei ollut velvollisuutta vastata tähän virheelliseen väitteeseen, vaikka sen olikin tutkittava, oliko Irishin osallistuminen yhteistoimintajärjestelyyn näytetty toteen.

C Kolmannen valitusperusteen 14 kohdan kolmas väite

105. Valittajana olevan yrityksen mukaan valituksenalaisen tuomion 4964 kohdassa on tehty ilmeinen arviointivirhe, kun siinä todetaan, että komission analyysi on asianmukainen selvitys siitä, miten kukin kantaja on vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta. Ei ole asianmukaista todeta, että sellaisille, jotka osallistuvat kilpailunvastaiseen sopimukseen vähäisellä panoksella ja toteuttavat sen kannalta merkityksettömiä täytäntöönpanotoimia, on määrättävä seuraamuksia samalla tavoin kuin niille, jotka edistivät sitä ja panivat sen täytäntöön ratkaisevalla tavalla. Tällainen näkemys on suhteellisuusperiaatteen vastainen, eikä siinä rangaista niitä yhteistoimintajärjestelyyn osallistujia, joiden vastuu on suuriin, vaan määrätään liiallinen seuraamus yrityksille, joiden syyllisyys oli vähäisempi.

106. Se lisää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole soveltanut perusteita, jotka yhteisöjen tuomioistuin vahvisti asiassa Musique Diffusion française ym. vastaan komissio antamassaan tuomiossa.[60]

107. Se täsmentää lopuksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tutkinut perusteluja, joilla se pyrki osoittamaan, että sen käyttäytymisellä ei ole voinut olla välittömiä vaikutuksia kansallisen markkinoiden sulkemiseen ja että sitä ei voida luokitella niiden yritysten joukkoon, joiden vastuu on suurin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on itsekin todennut, että sen osallistuminen päätöksen 4, 5 ja 6 perustelukappaleessa kuvattuun, 2 artiklan 2 kohdassa todettuun kilpailusääntöjen

60 — Yhdistetyt asiat 100/80–103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983 (Kok. 1983, s. 1825, Kok. Ep. VII, s. 133).

rikkomiseen oli lähes olematon tai joka tapauksessa vähäinen, mistä syystä olisi pitänyt todeta myös, että sen vastuu oli tällainen. Tämä toteamus on ristiriidassa sakon säilyttämisen kanssa.

108. Komissio katsoo, että tätä Irishin perustetta ei voida tutkia, koska se ei koske oikeudellista virhettä vaan tapaa, jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta ja sakon määrää. Se lisää, että seuraamuksen määrää on joka tapauksessa alennettu tuomiolla.

109. Asiasisällön osalta se päättelee, että sakko on määrätty siten, että Cembureau-sopimus on otettu kokonaisuutena huomioon. Kustakin yksittäisestä sopimuksen täytäntöönpanotoimesta ei ole laskettu erillistä sakkoa.

D Perusteet, joita komissio on käyttänyt sakkoja määrätessään

110. Tätä valitusperustetta tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota päätöksen sisällön rakenteeseen ja seuraamusta määrättäessä käytettyihin perusteisiin.

111. Päätöksessä käsitellään kaksia eri markkinoita eli tavallisen sementin ja valkosementin markkinoita. Ensin mainittujen osalta todetaan Cembureau-sopimuksen tekeminen, jolla sovittiin kotimarkkinoiden rauhoittamisesta ja maasta toiseen suuntautuvien sementtitoimitusten sääntelemisestä. Päätöksen 2–6 artiklat koskevat kahdenvälisiä tai monenvälisiä yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla pyrittiin panemaan täytäntöön kyseinen "yksi jatkuva" sopimus tai helpottamaan sen täytäntöönpanoa tai poistamaan esteet, joita sen tehokkuudelle saattaisi syntyä, kuten esimerkiksi niin sanottu "kreikkalainen uhka". Päätöksen 7 artikla koskee valkosementin markkinoilla toteutettuja kilpailunvastaisia menettelytapoja.

112. Komissio määräsi erilliset seuraamukset kummallakin markkinoilla tapahtuneista kilpailusääntöjen rikkomisista. [61]

113. Tavallisen sementin markkinoiden osalta, joita Irishin osalta huomioon otetut kilpailunvastaiset menettelytavat yksinomaan koskevat, komissio on päättänyt olla määräämättä seuraamuksia kustakin menettelytavasta erikseen ja on vahvistanut kullekin yritykselle yhteismääräisen sakon, koska Cembureau-sopimus ja kaikki sen

61 — Ks. päätöksen 65 perustelukappaleen 7 kohta.

soveltamistoimet olivat yhteydessä keskenään. [62] Tällainen menettely on lainmukainen ja perustuu siihen, että komissiolla on toimivalta tehdä yksi päätös useista kilpailusääntöjen rikkomisista. [63]

114. Lisäksi se katsoi, että kaikki päätöksen adressaatteina olleeet yritykset ja yritysten yhteenliittymät hyväksyivät Cembureau-sopimuksen, ja esitti seikat, joita oli käytetty niistä kunkin osallistumisen osoittamiseen. Irishin osalta se siis päätteli, että se hyväksyi Cembureaun jäsenenä sopimuksen tai kotimarkkinoiden rauhoittamisen periaatteen sillä hetkellä, jona siitä neuvoteltiin ja se hyväksyttiin, ja osallistui myös niiden toimien ja sopimusten hyväksymiseen, joilla pyrittiin täydentämään sitä sen täytäntöönpanon edistämiseksi. [64]

115. "Tämän yleisen toteamuksen yhteydessä se on kuitenkin ottanut huomioon osuuden, joka kullakin yrityksellä on ollut — — sopimuksesta — — sovittaessa" tai niissä järjestelyissä ja toimenpiteissä, joista on päätetty sen täydentämiseksi ja soveltamiseksi. Se on myös arvioinut näiden kaikkien kestoa. [65]

116. Edellä esitetyn näkemyksen mukaisesti se eritteli kaksi yritysten ja yritysten yhteenliittymien ryhmää. Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat ne, jotka osallistuivat Cembureau-sopimukseen, ja toiseen ryhmään yritykset, joiden panos oli ollut vähemmän ratkaiseva ja näin ollen vähemmän vakava. [66]

117. Ensimmäisen ryhmän sisällä komissio erotteli toisistaan kolme alaryhmää: 1) alaryhmä, johon kuuluivat yritykset ja yritysten yhteenliittymät, jotka osallistuivat Cembureaun jäseninä suoraan kotimarkkinoiden rauhoittamisesta tehtyyn sopimukseen sekä kyseisten markkinoiden välittömiin suojelutoimiin; tähän ryhmään kuului myös Irish; 2) toinen alaryhmä, johon kuuluivat yritykset, jotka toimivat tärkeimpien johtajiensa välityksellä Cembureaun valtuuskuntien johtajina sekä silloin, kun sopimus tehtiin, että silloin kun sitä pantiin täytäntöön; ja 3) viimeinen alaryhmä, johon kuuluivat yhtiöt, jotka osallistuivat sopimuksen täytäntöönpanotoimiin, joilla pyrittiin suojelemaan kotimarkkinoita. [67]

62 — Ks. päätöksen 65 perustelukappaleen 8 kohdan ensimmäinen luetelmakohta.

63 — Ks. em. asiassa Suiker Unie ym. v. komissio annetun tuomion 111 kohta. Ks. sakkojen määrän määrittämisestä monimutkaisten kilpailusääntöjen rikkomisten yhteydessä E. David, "La détermination du montant des amendes sanctionnant les infractions complexes: régime commun ou régime particulier?", *Revue trimestrielle de droit européen*, nro 36(3), heinä–syyskuu 2000, s. 511–545.

64 — Ks. päätöksen 65 perustelukappaleen 3 kohdan a alakohta ja 9 kohdan a alakohdan ensimmäinen luetelmakohta.

65 — Päätöksen 65 perustelukappaleen 9 kohdan ensimmäinen alakohta. Ks. myös tuomion 4950 kohta. Komissio "on vahvistanut kullekin yritykselle yhteismääräisen sakon, jossa se on ottanut huomioon sen osallistumisen Cembureau-sopimukseen tai -periaatteeseen ja sen täytäntöönpanotoimiin" (65 perustelukappaleen 8 kohdan toinen luetelmakohta).

66 — Päätöksen 65 perustelukappaleen 9 kohdan a ja b alakohta.

67 — Päätöksen 65 perustelukappaleen 9 kohdan a alakohta.

118. Myös toisen ryhmän sisällä eroteltiin toisistaan kolme vastuullisten lajia: 1) yritykset, jotka ainoastaan osallistuivat sopimuksen täytäntöönpanotoimiin, joilla pyrittiin kanavoimaan tuotannon ylijäämät yhteisön ulkopuolisiin maihin; 2) yritykset, jotka siitä huolimatta, että ne olivat osallistuneet kotimarkkinoiden välittömäksi suojelemiseksi toteutettuihin toimenpiteisiin, pyrkivät olemaan soveltamatta Cembureau-periaatetta, ja 3) Ciments Luxembourgeois -yhtiö, joka kylläkin oli yhdistyksen suora jäsen ja oli osallistunut niihin valtuuskuntien johtajien kokouksiin, joissa sopimuksesta ja samannimisestä periaatteesta sovittiin, mutta ei ollut soveltanut yhtään täytäntöönpanotoimea. [68]

119. Komissio määräsi ensimmäiseen ryhmään kuuluneille yrityksille ja yritysten yhteenliittymille sakon, jonka suuruus oli 4 prosenttia niiden liikevaihdosta tavallisen sementin markkinoilla vuonna 1992. Toiseen ryhmään luokitelluille yrityksille määrättiin 2,8 prosentin sakko kyseisestä liikevaihdosta laskettuna. [69]

120. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hyväksyi Irishin kanteen osittain, koska sille määräämäänsä sakkoa laskiessaan komissio oli katsonut sen osallistuneen Cembureau-sopimukseen 122 kuukauden ajan, kun oikeudenkäynnissä sen osallistumisen todelliseksi kestoksi todettiin 71,5 kuukautta. [70] Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti huomioon tämän seikan ja sovelsi komission käyttämää laskentamenetelmää, se vähensi sakon määrää samassa suhteessa. [71]

121. Tähän ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen menettelytapaan, jolla se on pysyttänyt välittömien osallistujien ja välillisten osallistujien välisen erottelun, valittaja kohdistaa väitteen, jonka mukaan asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohtaa on rikottu ja asiassa on menetelty ilmeisen virheellisesti ja järjenvastaisesti.

122. Tällä tavoin esitettyä valitusperustetta ei voida tutkia kahdestakaan syystä.

123. Ensimmäinen syy on se, että valittaja ainoastaan toistaa kanteessa esitetyt perustelut, joihin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vastannut valituksenalaisen tuomion 4965 kohdassa. Irish ei esitä mitään uutta tässä valitusperusteessa eikä mitään sellaista, jota ei olisi käsitelty ja ratkaistu oikeudenkäynnissä. Se käyttää

68 — Päätöksen 65 perustelukappaleen 9 kohdan b alakohta.

69 — Ks. 7.7.1998 päivätty komission kirjelmä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle, erityisesti sen 2 ja 3 kohta. Ks. myös valituksenalaisen tuomion 4738, 4957 ja 4963 kohta.

70 — Ks. tuomion 4807–4814 kohta, lähinnä viimeksi mainitun kohdan toinen luetelmakohta.

71 — Ks. valituksenalaisen tuomion 4815 kohta ja tuomiolauselman 15) kohdan seitsemäs luetelmakohta.

hyväksi sitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin käyttää samaa sakkojen määrän laskemisen perustetta kuin komissio, ja pyrkii herättämään uudelleen keskustelun, jolla se ei todellisuudessa arvostele valituksenalaista tuomiota vaan seuraamuksesta hallinnollisessa menettelyssä annettua ratkaisua.

124. Toinen syy on se, että Irishin näkemys ei ulotu todisteiden arvioinnin ja pelkkien arvelujen ulkopuolelle, [72] koska ratkaisevaa on se, että se oli tuolloin ainoa irlantilainen sementintuottaja ja että yksi sen työntekijöistä oli maan valtuuskunnan puheenjohtajana 14.1.1983 pidetyssä kokouksessa.

125. On myös ilman muuta selvää, että Irishin väite, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei olisi vastannut sen perusteluihin, on ilmeisen perusteeton. Vastaus, jota valittaja kaipaa, löytyy tuomiosta. Tuomion 4940 kohdassa viitataan arvosteluun, jota Irish oli tästä esittänyt, ja 4965 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa perustellaan komission käyttämän perusteen oikeudellista virheettömyyttä vastauksena kaikkien asianosaisten esittämiin perusteluihin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaisuilta vaadittavien perustelujen osalta viittaan edellä 77 kohdassa esittämääni, ilman että olisi tarpeen antaa eriteltyä vastausta kaikkiin asianosaisten esittämiin väitteisiin. Tuomioistuimen ratkaisussa voidaan lainmukaisesti esittää myös implisiittisiä perusteluja siltä osin kuin ne täyttävät tällä toimivallan rationaalista käyttämistä koskevalla takeella tavoitellut päämäärät.

126. Tässä valituksessa, kuten viidessä muussakin kyseisestä tuomiosta tehdyssä valituksessa, esitetään toistuvasti väitteitä siitä, että tuomio olisi perusteltu puutteellisesti. En voi olla toteamatta, että tällainen arvostelu ja erityisesti itsepintaisuus, jolla se esitetään, on epäasiallista. Tuomioistuimen ratkaisua, jonka osuus oikeustapauskokoelmasta on lähes 1 700 sivua ja joka on 5 134-kohtainen ja jossa vahvasti syntetisoimalla järjestetään, kiteytetään ja systematisoidaan 41 kantajan esittämät päätelmät ja vastataan niihin kaikkiin, voidaan kyllä arvostella, mutta sitä ei voida mitenkään pitää perustelemattomana.

127. Vastaus johonkin yksittäiseen perusteluun on tietenkin saattanut jäädä antamatta, mutta nimenomaan yhtenä ja yhtenäisenä tekstinä ratkaisu ilmenee monissa tapauksissa, kuten Irishin mainitsemassa tapauksessa, implisiittisesti asian käsittelystä. Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa, että komissio oli "perustellusti" päättänyt määrätä seuraamuksen osallistumisesta Cembureau-sopimukseen sellaisenaan riippumatta erillisistä menette-

72 — Ks. edellä 103 kohta.

lytavoista ja kunkin yrityksen toteuttamien täytäntöönpanotoimien lukumäärästä, [73] kun se arvioi, että komission tekemä erottelu välittömiin ja välillisiin osallistujiin on perusteltu, [74] kun se toteaa, että näin ollen "sen ei tarvinnut arvioida kunkin yrityksen erillistä osuutta kanteen kohteena olevassa päätöksessä todetuissa eri lainvastaisissa toimenpiteissä", [75] ja kun se päättelee, että "tietyn yrityksen Cembureau-sopimuksen yhteydessä toteuttamien erillisten kilpailusääntöjen rikkomisten lukumäärä ei ole tässä tapauksessa merkityksellinen kriteeri, kun arvioidaan sen vastuuta", [76] se ilmoittaa Irishille, että komission käyttämä peruste ei ole virheellinen.

E Suhteellisuusperiaatteen noudattaminen

128. Myös suhteellisuusperiaatteen loukkaamista koskeva peruste on perusteeton.

129. Seuraamuksella on kaksi päämäärää: rankaiseminen ja ennalta ehkäiseminen. Sillä pyritään määräämään rangaistus tietystä menettelystä ja saamaan tekijät ja muut mahdolliset kilpailusääntöjen rikkojat pidättäytymään kilpailunvastaisista menettelytavoista. Seuraamusten on siten oltava näiden päämäärien mukaisia, ja on pyrittävä säilyttämään asianmukainen tasapaino, jotta sakko vastaa menettelyä, jonka seuraamus se on, ja on samalla esimerkkinä muille.

130. Ensimmäinen seikka eli rankaisemispäämäärä rangaistusten henkilökohtaisuuden periaatteen ilmentymänä, mihin olen viitannut jo edellä tässä ratkaisuehdotuksessa, merkitsee sitä, että seuraamuksen on oltava oikeassa suhteessa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen ja muihin subjektiivisiin ja objektiivisiin seikkoihin, jotka liittyvät kuhunkin tapaukseen. Tästä syystä asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdassa säädetään, että sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto, mikäli se on jatkuvaa.

131. Yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat erityisesti asiaan liittyvät erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen ennalta ehkäisevä vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa. [77]

73 — Tuomion 4975 ja 4966 kohta.
74 — Tuomion 4968 kohta.
75 — Tuomion 4965 kohta.
76 — Tuomion 4966 kohta.

77 — Ks. yhdistetyt asiat 100/80–103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983 (Kok. 1983, s. 1825, Kok. Ep. VII, s. 133, 120 kohta) ja asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997 (Kok. 1997, s. I-4411, 33 kohta); ks. myös asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta).

132. On mielestäni olemassa kolme keskeistä perustetta tätä arviointia varten: kilpailusääntöjen rikkomisen luonne, vaikutus kilpailuun ja kyseisten markkinoiden maantieteellinen rajaaminen; kaikkia näitä on tarkasteltava objektiivisesti itse kilpailusääntöjen rikkomisen kannalta ja subjektiivisesti vastuussa olevan yrityksen kannalta. [78]

133. Näin ollen on arvioitava kilpailunvastaisten menettelytapojen sisältöä, niiden markkinoiden ulottuvuutta, joihin ne vaikuttavat, ja erityisesti julkiselle taloudelle aiheutunutta vahinkoa, missä yhteydessä ei voida jättää huomiotta sellaisia seikkoja kuin kielletyn menettelytavan kesto, kyseisten markkinoiden luonne ja markkinoilla toteutettujen täytäntöönpanotoimien määrä ja intensiteetti.

134. Subjektiivisella tasolla eli vastuussa olevien yritysten tasolla otetaan huomioon sellaiset seikat kuin niiden suhteellinen merkitys ja markkinaosuus asianomaisella talouden alalla samoin kuin kilpailunvastaisten menettelytapojen uusiminen.

135. Vaatimus, jonka mukaan seuraamuksen on oltava oikeassa suhteessa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen, merkitsee sitä, että usean yrityksen rikottua kilpailusääntöjä [79] on tutkittava kunkin yrityksen osuuden suhteellinen vakavuus edellä mainittuja ohjeita soveltaen. [80] Tämä on yhdenvertaisuuden periaatteen vuoksi välttämätöntä, koska siinä edellytetään, että sakko on sama kaikille samassa tilanteessa oleville yrityksille, ja estetään se, että eri tilanteessa oleville yrityksille määrättäisiin samanlainen seuraamus.

136. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on menetellyt näin pysyttäessään perusteet, joita komissio on käyttänyt sakkojen määrää vahvistaessaan, ja soveltaessaan niitä. Nämä perusteet eivät missään tapauksessa merkitse vastuussa olevien yritysten ja yritysten yhteenliittymien mielivaltaista ryhmittelyä vaan ovat seurausta kunkin osallistumisen ja käyttäytymisen yksityiskohtaisesta tarkastelusta. Tästä mainiona osoituksena ovat päätöksen 65 perustelukappaleen 3, 5 ja 9 kohta, eikä voida unohtaa sitä, että päätökseen sisältyy laaja ensimmäinen osa, jossa esitetään tosiseikat, joista ilmenevät päätöksen adressaatteina olevien eri yritysten ja yritysten yhteenliittymien toimet.

137. Kaikilla menettelytavoilla, jotka eivät mitenkään voisikaan olla samoja, pyritään

78 — E. David toteaa em. teoksessaan, että *vakavuutta on arvioitava kolmen perusteen mukaisesti: kilpailusääntöjen rikkomisen luonne, sen vaikutus markkinoihin, mikäli se on mitattavissa, ja maantieteelliset markkinat, ja kahdella tasolla: kilpailusääntöjen rikkomisen ja yrityksen tasolla* (s. 522).

79 — EY 81 artiklassa tarkoitetut kilpailusääntöjen rikkomiset edellyttävät jo lähtökohtaisesti kollektiivista käyttäytymistä.

80 — Ks. em. asiassa Suiker Unie ym. v. komissio annetun tuomion 623 kohta ja asiassa Hercules Chemicals v. komissio annetun tuomion 110 kohta.

samaan kilpailunvastaiseen päämäärään, minkä vuoksi ne voidaan seuraamusten kannalta ryhmitellä vakavuutensa perusteella yhteen tai useampaan ryhmään sen mukaan, miten ne vaikuttavat markkinoihin ja heikentävät vapaata kilpailua.

138. Tässä menettelyssä ei ole mitään sääntöjenvastaista, koska kuten olen jo todennut, kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta on arvioitava siten, että otetaan huomioon vahinko, jota menettelytavat ovat aiheuttaneet julkiselle taloudelle. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 4966 kohdassa, kukin Cembureau-sopimukseen osallistunut yritys "on pyrkinyt takaamaan kotimarkkinoiden rauhoittamisen niin monilla toimenpiteillä kuin on ollut tarpeellista muun muassa sen kaupallisten intressien ja sen luonnollisten markkinoiden maantieteellisen sijainnin kannalta. Vaikka se olisi näiden seikkojen perusteella osallistunut vain muutamiin lainvastaisiin toimenpiteisiin, se ei siis merkitse sitä, että se olisi liittynyt Cembureau-sopimukseen heikommin sitein ja että sen vastuu kilpailusääntöjen rikkomisesta, josta on määrätty seuraamuksia, olisi sen vuoksi vähäisempi." Kilpailulle aiheutuneen vahingon kannalta sen tilanne oli sama.

139. Komission esittämät perustelut, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on omaksunut [81] erotellessaan toisistaan kaksi yritysten ryhmää, ovat objektiivisia ja järkeviä, kuten menettelytapojen vaikutukset kilpailuun ja erityisesti kansallisten markkinoiden eristämiseen. Näin ollen päätöksen 2, 3 ja 4 artiklassa kuvattuja menettelytapoja pidettiin vähemmän vakavina, koska niillä pyrittiin kotimarkkinoiden välittömään suojelemiseen, kun sitä vastoin 5 ja 6 artiklassa kuvattuja menettelytapoja voitiin pitää vähemmän vakavina, koska niillä oli "välillisempiä vaikutuksia". [82]

140. Irishin peruste on lisäksi jätettävä tutkimatta siltä osin kuin siinä todetaan, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole vastannut perusteluun, joka koski sitä, että sen käyttäytyminen ei ollut voinut vaikuttaa kansallisten markkinoiden sulkemiseen. Pyydän yhteisöjen tuomioistuinta tutustumaan tuomion 4966 ja 4975 kohtaan sekä näkemyksiin, jotka olen esittänyt edellä 125–127 kohdassa.

141. Sama pätee perusteeseen, jolla Irish pyrkii vakuuttamaan yhteisöjen tuomioistuimen siitä, että sen osallistuminen tekoihin oli merkityksetöntä ja että toteuttamis-

81 — Ks. päätöksen 65 perustelukappaleen 9 kohta ja tuomion 4968 kohta.

82 — Valituksenalaisen tuomion 4968 kohdan viimeinen virke.

esta sille määrättävän vastuun pitäisi olla vähäinen. Se on tosiseikkoja koskeva kysymys, jota ei voida käsitellä muutoksenhaun yhteydessä.

142. Edellä esitetyn perusteella myös sakkoa koskevat valitusperusteet on hylättävä tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen vuoksi ja perusteettomina.

143. Koska kaikki tutkitut valitusperusteet on hylätty, valitus on hylättävä kokonaisuudessaan.

V Oikeudenkäyntikulut

144. Tämän valituksen käsittelystä aiheutuneet oikeudenkäyntikulut on yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan ensimmäisen kohdan, kun sitä luetaan yhdessä työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan kanssa, määrättävä Irishin korvattaviksi komission vaatimuksen mukaisesti.

VI Ratkaisuehdotus

145. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin

1) Hylkää kaikilta osin Irish Cement Limitedin esittämät valitusperusteet, joita ei jätetty tutkimatta 5.6.2002 annetulla määräyksellä.

2) Pysyttää valituksenalaisen tuomion kyseistä yritystä koskevilta osin.

3) Velvoittaa valittajana olevan yhtiön korvaamaan tämän valituksen käsittelystä aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.